

STM 1935

Adolf Fredrik Lindblad som operakompositör

Av Folke H. Törnblom

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

ADOLF FREDRIK LINDBLAD SOM OPERA-KOMPOSITÖR

TILL HUNDRAÅRSMINNET AV »FRONDÖRERNAS» PREMIÄR

AV FOLKE H. TÖRNBLOM (Stockholm)

Jag drömmer ibland, att han skall blifva en stor kompositör, att jag en gång skulle med hans Sofi sitta i en avant-scène-loge på den kära opera-teatern i Stockholm och höra en hans opera uppföras med högljudt bifall — kompositören framropas: Adolf Lindblad — och sedan, sedan inkommer han rörd och lycklig till sin hustru och sin gamla vän, som med förtjusning omfamna mästaren —, så drömde Malla Silfverstolpe i sin dagbok i Berlin i februari 1826.¹

Det kan väl sättas i fråga om Lindblads vänners enträgna uppmaningar till Lindblad — vid denna tid² och längre fram i hans liv att skriva en opera och deras ansträngningar att skaffa honom en lämplig text någonsin väckt en verklig längtan hos honom att komponera en opera. Ty den enda vi äga av hans hand — »Frondörerna» — skrevs på uppdrag av kronprins Oscar (I)³ och bär i högsta grad karaktären av beställningsarbete, och tonsättningen av de texter, som senare erbjödos honom, påbörjades aldrig eller stannade vid lösa skisser. Måhända har Lindblad känt, att dramatisk-musikalisk komposition icke låg för hans begåvning, han tillmötesgick endast kronprinsens önskan och sina vänners välvilliga ansträngningar så långt det var honom möjligt. Den entusiasm för operakomposition, till vilken han vid flera tillfällen eldade upp sig, var städse av övergående art.

Malla Silfverstolpe var väl den som mest oförtrutet arbetade för att Lindblad skulle ge sig i kast med en opera och under-

blåste troget varje liten gnista av intresse, som hon kunde spåra hos honom. På eftersommaren 1831 hade Lindblad ett ryck av intresse för operakomposition. Fru Malla framhåller nämligen i sina memoarer (den 30 september): »Adolf önskade mycket att komponera en opera och funderade mycket på något ämne därtill; det var ett dagligt samtalsämne. Malla föreslog Walter Scotts »Lay of the Minstrels»; hon försökte ordna den i akter och scener, som mycket roade henne, men ämnet befanns dock ej rätt passande eller utförbart och måste öfvergifvas»,¹ och med detta tycks operaplanerna ha fått vila en tid, antagligen ända tills kronprinsens uppmaning att tonsätta »Frondörerna» träffade Lindblad, vilket synes ha inträffat sommaren 1833. Innan Lindblad på fullt allvar började sitt arbete med »Frondörerna», hade han haft tillfälle att mera praktiskt studera operakomposition, i det han ledde kronprins Oscars fullbordande av Eduard Brendlers (1800—1831) opera »Ryno». I ett brev till Felix Mendelssohn, dat. 25 juni 1834, skriver nämligen Lindblad:² »Ein junger verstorbener Componist in Spohrscher Manier, namens Brendler, hatte hier vor seinem Ende eine Oper angefangen, die der KronPrinz unter meiner Leitung vollendet. Sie wurde neulich aufgeführt und hat ziemlich Glück gemacht.» »Ryno» hade sin premiär på våren 1834, och då hade Lindblad redan länge sysslat med sin egen opera. I augusti 1833 spelade han för Malla Silfverstolpe det han börjat komponera på »Frondörerna»³ och på försommaren 1834 förelåg operan färdig. Man höll då på att skriva ut stämmorna i avsikt att uppföra operan till hösten.⁴ Därav blev dock intet, och ännu i april följande år hade intet uppförande kommit till stånd. Lindblad skriver (den 10 april 1835) till Malla Silfverstolpe:⁵ »Med min opera går det ganska långsamt. Ännu har det blott varit 4 eller 5 klaver-repetitioner. Oupphörliga sjukdomsfall komma och lägga sig emellan. Man talar om att den skall komma att gifvas sista veckan af april — få se!» Och han

¹ Citerat ur Malla Grandinsons utdrag ur Malla Silfverstolpes memoarer (ovanstående icke tryckt) i kamrer E. Petterssons, Stockholm, ägo.

² Citerat ur avskrift av brev till Mendelssohn från Lindblad, utförd av Frau Prof. Lili Wach, geb. Mendelssohn-Bartholdy. Avskrifterna i fru A. Casparssons, Saltsjöbaden, ägo.

³ Memoarerna, IV, sid. 185.

⁴ Enligt vad Lindblad uppgivit i ovan citerade brev till Mendelssohn.

⁵ Brevet äges av fru Casparsson.

¹ Malla Silfverstolpe: Memoarer, IV, sid. 53—54.

² Silfverstolpe, a. a., sid. 40 och 58.

³ Silfverstolpe, a. a., sid. 185.

Litografi av J. Cardon.

tillägger: »Jag har helt och hållet dragit mitt intresse från denna smörja.» Den 14 april skriver han: »Den 6 maj är dagen utsatt till uppförandet af min pjäs.»¹ Men in i det sista uppsköts framförandet, ty först den 7 maj heter det i fru Silfverstolpes memoarer:² »Fronörererna skulle nu gifvas, färdig, inlärd och inöfvad. Adolf och Sofi emotsåg representationen med största

¹ Brevet äges av fru Casparsson.

² IV, sid. 193.

intresse, hopp och fruktan. Den 8 var Malla med dem på operateatern och afhörde en repetition. Nu var då den tidpunkt kommen, som Malla så många gånger i sin inbillning förespeglat sig, då en musikpjäs af Adolf skulle gifvas där, på den henne så kära, så oförgätliga teatern. Där om hade hon drömt sofvande och vaken.» Äntligen kunde fru Malla den 11 maj 1835 vakna med tanken: »I dag gifves Adolfs operett!»¹

De förnämsta rollerna innehades vid urpremiären av Ch. Ficker (Hertiginnan), Fr. Habicht (Markisen), L. A. Kinmanson (Mathieu), F. Westerdahl (Didier) och M. Ficker (Georgette). Malla Silfverstolpe bevisade naturligtvis föreställningen: »Aftonen på spektaklet ... Musiken mycket vacker, pjesen — litet politisk och medelmåttig — kallsinnigt mottagen! Till slut, applaudissemens som nedtystades, som jag tror af pjesens politiska syftning. Blotta titeln tror jag gjorde den obehaglig för många, och så snart lifliga bifallstecken började, nedtystades de genast — mig föreföll det som kabal!» Och den goda Malla pressade en suck ur sitt bröst: »Sålunda uppfylldes mitt hopp! Adolfs förtjänst återstår, bifallet blott — var en dröm. Ehuru sansad Lindblad var och intet yttrade därom, ansåg han dock sin musikpjäs misslyckad och var ganska ledsen däröfver.»¹

Den 13 maj åhörde fru Silfverstolpe ånyo operan och kunde konstatera, att salongen var klen besatt,² och snart nog lades operan ned. Den togs emellertid åter upp i februari 1836. I ett brev från Lindblad till fru Silfverstolpe (dat. 9 februari 1836³) heter det: »I dag är repetition på Fronörererna som skall gifvas i morgon. Måtte de finna bättre lycka än förl. vår, jag vågar ej hoppas det ehuru de nu äro uppsade med både balletter och andra förändringar, men det är väl ej så lätt att hjälpa upp en pjäs, som en gång kommit i vanrykte. Emellertid är det alltid roligt för mig att få höra min komposition och detta är och förblifver hufvudsaken. Hvad menniskorna säga till bifall eller tadel får jag uthärda att höra utan särdeles affection. — Mutt⁴ kan i morgon föreställa sig höra sina egna ord

¹ Memoarerna, IV, sid. 194.

² M. Grandinsons utdrag.

³ Brevet äges av fru Casparsson.

⁴ = Malla Silfverstolpe.

deklamerade från scenen. Påminn sig uppträdet emellan Markisen och Hertiginnan.»¹

Tre dagar senare skriver Lindblad:² »Nu har pjesen blifvit gifven, mycket vänligt mottagen och icke utan effekt. Tilläggen hafva gjort god verkan, men ändå torde det bli svårt att qväfva den opinion man sökt bereda åt pjesen.» Den 26 februari säger han:³ »Fronörerna spelas nu emellanåt. Opinions börjar i det hela att sätta sig till styckets fördel, så att det utan all fråga kommer att blifva en repertoarpjes. — Jag har i en här utkommande tidning för Teater och Musik blifvit okunnigt och elakt bedömd af en lymmel vid namn Rosén, men jag tror ej, att han äger stort inflytande.» Några musikvänner hafva här emellertid i förening arrangerat en fullständig kritik af stycket som troligen kommer ut i Dagl. Allehanda.⁴ Hvilken misère! Jag skulle vara lycklig om jag hade ett bättre och nytt ämne att sätta musik till. Jag skulle genast gå till verket. — Nu har det dock hunnit så långt att alla teatersujetterna samt de förnämsta i orkestern tycka om musiken, hvilket allt kan vara bra och godt till en annan gång. Lilla Jenny Lind som uppträd i Mil Mathilda Fickers ställe⁵ har, ehuru en svag nästan ingen röst, dock genom sitt lifliga spel hjälpt upp saken. De nya förändringarna taga sig väl ut. — Selinder⁶ har gjort en charmant balett och hela stycket är på långt när icke så ledsamt som det var förl. år.»

Lindblad misstog sig emellertid på »Fronörernas» möjligheter. Förmodligen tyckte teaterns direktion, att stycket även nu var tillräckligt ledsamt för att icke försvara en plats på repertoaren, ty efter föreställningen den 24 februari 1836⁷ lades operan ned — i 24 år! Först den 1 december 1860 gavs »Fronörerna» ånyo. Det framgår av några brevuttalanden, att det var med en viss motvilja, som den åter införlivades med repertoaren. Urban v. Feilitzen, Lindblads svärson, skriver från

¹ Akt II, sc. 13, vilken fru Silfverstolpe (enl. anteckning av M. Grandinsson i hennes avskrift av det citerade brevet) skrivit.

² Brevet äges av fru Casparsson.

³ Se nedan sid. 117.

⁴ Se nedan sid. 117.

⁵ Georgettes roll.

⁶ Dåvarande balettmästaren vid Kungl. teatern.

⁷ Enl. Dahlgren: Stockholms Theatrar, sid. 212. En notis i Dagl. Allehanda annonserar emellertid en föreställning även den 28 februari.

Lövingsborg till Lindblad (den 22 mars 1860¹): »Jag ville väl undvika beklaga Pappa, men har svårt att ej röra vid Fronörerna, som jag så ifrigt talade för att de borde släppas in på scenen, då det ej var i fråga! — och nu kan man bli indignerad, så det kokar i en, att höra huru sömnigt — beskedligt detta intresset för dem från det hållet gestaltar sig. I denna värld, der man har en så afgjord smak för partier, borde det väl finnas någon skock ungdomar, som åtminstone kunde gorma litet grand för saken.» Lotten v. Feilitzen, kompositörens dotter, ger också uttryck för sin indignation:² »Hvad det är ledsamt med Fronörerna att det bara skulle bli en anledning till bekymmer i stället för till glädje, det är sannerligen ej värdt att kasta »Perlor för svin» och jag kan ej neka att det skulle nästan göra mig glad om den ej gafs, jag är så säker på att hvarken orkestern eller de spelande kunna gifva den med den omsorg som är nödvändig, och äfven om de kunna det — så skulle det vara ändå retsamare att tänka på dessa kalla liknöjda menniskor som skulle höra på.» Den 20 april förklarar Lindblad,³ att han »är glad att uppförandet af »Fronörerna» inställdes». — Som nämnts kom emellertid uppförandet till stånd den 1 december och operan gavs nu 9 gånger till den 27 oktober 1861. Det blev då åter en paus i dess framförande på scen denna gång i 37 år. Vid invigningen av det nya operahuset i Stockholm den 19 september 1898 framfördes den i sammandrag, och den har sedan icke tills dato upptagits på någon operascen.

Om texten till »Fronörerna eller En dag under partistriderna i Paris 1649, hist. kom. med sång 3 a af Mélesville⁴ (la Maison du rempart, ou Une journée de la Fronde), bearb. af N. J. Cervin-Steenhoff⁵ (några kupletter förf. af P. A. Söndén⁶ m. fl.), musik af A. F. Lindblad»⁷ kan man fatta sig kort, då ett referat av den ytterst intrasslade, dock föga dramatiska och av banala förklädnads- och hemlighetsmakerieffekter fyllda intrigens endast skulle verka förvirrande. W. Peterson-Berger kun-

¹ Brevet äges av fru Casparsson.

² I brev dat. 11 april 1860 i fru Casparssons ägo.

³ I brev till sin hustru, brevet i kamrer Petterssons ägo.

⁴ Pseudonym för A. H. Duveyrier (1787—1865), fransk författare.

⁵ Präst och skriftställare f. 1805, d. 1879.

⁶ Litteraturhistoriker f. 1792, d. 1837.

⁷ Dahlgren, a. a., sid. 212.

de med en viss rätt kalla denna historiska komedi »historiskt barnjoller»,¹ och det vore mycket svårt att leta upp ännu en opera, vars text är lika litet ägnad för komposition som denna, något som alla dess bedömare, vänner och fiender, tiderna igenom måst erkänna.

Lindblads musik till »Fronörererna», sådan den ligger framför oss i det av Ivar Hallström utförda klaverutdraget, omfattar 22 nummer utom ouverturen; till sin form är alltså verket egentligen ett sångspel. Som vi ovan sett gjorde Lindblad för uppförandet 1836 förändringar och tillägg, detsamma skedde (enl. Dahlgren²) för uppförandet 1860. Det är ytterst svårt att med det material, som stått till mitt förfogande, med säkerhet reda ut vad av klaverutdragets 22 nummer, som fanns redan 1835 vid premiären, och vad som senare tillagts. Följande utskrifter av »Fronörererna» föreligga:

1. Partitur (och stämmor) i Kungl. teaterns bibl., partituret av kompositörens hand.
2. Klaverutdrag i handskrift, med beteckningen »Fullständigt klaverutdrag», daterat »Stockholm den 13 Oct. 1856», i vilket all text är skriven av Lindblads hand. Äges av fru Casparsson.
3. Klaverutdrag, utgivet av Abr. Hirsch, Stockholm 1860, utfört av Ivar Hallström (innehåller även fullständig text.)³

Dessutom finnes en cavatina till Hertiginnans parti, autograf-partitur i Kungl. teaterns bibl., klaverutdrag (autograf) hos fru Casparsson samt ett utkast därtill (autograf) i Musikaliska Akademiens bibliotek. Denna cavatina står icke i något av de ovan nämnda klaverutdragen och är skriven år 1860 speciellt för sångerskan Fredrika Andrée-Stenhammar,⁴ som detta år sjöng Hertiginnans parti.

Partituret och det tryckta klaverutdraget stämma fullständigt överens⁵ utom däri att partituret innehåller två finaler till sista

¹ Dagens Nyheter 20 september 1898.

² a. a.

³ Enligt uppgift i S. Lindströms förteckning över svenska operor m. m. före 1850 (deponerad i Musikaliska Akademiens bibl.) skulle i nämnda bibliotek finnas ett partitur och ett klaverutdrag i handskrift (detta senare en Ivar Hallström-autograf). Intetdera har emellertid kunnat återfinnas.

⁴ Enligt muntlig uppgift av fru Casparsson.

⁵ I part. har Lindblad delvis förändrat några sångstämmor.

akten (22 a och b), av vilka endast 22 a spelats (enl. Lindblads föreskrift i part.). Det är också denna final, som återfinnes i det tryckta klaverutdraget; bägge stå i det handskrivna. I det sistnämnda saknas emellertid tre nummer, som finnas i det tryckta, nämligen i första akten Mathieus aria: »Uti mitt hus befaller jag» (Ess dur, nr 4 i tryckta klav. utdr.) och duetten mellan Hertiginnan och Didier: »Rädda mig, rädda mig» (D dur, nr 5 i tryckta klav. utdr.) samt i tredje akten trion mellan Markisen, Hertiginnan och Georgette: »Skönheten ej kan dölja sig» (F dur, nr 16 i tryckta klav. utdr.). Det finns vissa skäl att antaga att just dessa nummer (samt den ovannämnda cavatinan, som insköts i andra akten efter nr 13 (enl. anteckning i Operans part.) äro de 1860 tillagda. En artikel i Dagl. Allehanda 1836¹ framhåller bland särskilt förtjänstfulla nummer i verket tredje aktens första duett mellan Hertiginnan och Georgette samt »den derpå följande Trion i a dur». Denna ordningsföljd är det handskrivna klaverutdragets, medan i det tryckta den ovannämnda trion (nr 16) skjutits in mellan duetten och A dur-trion. Det är alltså sannolikt, att frågan angående tilläggen 1860 kan lösas på ovan antydda sätt.²

Värre blir det att söka bestämma de förändringar, som gjordes redan 1836. Av musiken till den balett,³ varmed balett-mästaren Selinder gjort sitt till att något förgylla upp »Fronörererna» har intet kunnat påträffas. Även vid framförandet 1898 förekom en balett, och av denna har intet annat spårats än en anteckning (»Balett») i Operans partitur i andra akten efter nr 13.⁴ Adolf Lindgren⁵ fäste sig vid denna balett — det var en gavott — »som icke finnes i klaverutdraget och», skriver

¹ 10 mars 1836, se nedan sid. 117.

² Malla Silfverstolpe har i dagboken 1856 en anteckning så lydande: »1 juli. Adolf hade haft en rolig afton dagen före genom Ivar Hallström, som för honom spelat igenom hans musik till Fronörererna, som han arrangerat för fortepiano.» (M. Grandinsons utdrag.) Måhända är det detta utdrag, som nu befinner sig hos fru Casparsson, och som år 1856 verkligen var »Fullständigt klaverutdrag», men som till tryckningen 1860 utvidgats och omarbetats, ty klaversättningen i det handskrivna och det tryckta klaverutdraget visa vissa skiljaktigheter.

³ Se ovan sid. 112.

⁴ Alltså på samma plats som cavatinan; om före eller efter denna ges ingen upplysning.

⁵ Aftonbladet 20 september 1898.

han, »föreföll oss bekant från annat håll». Troligt är, att Lindblad aldrig komponerat någon balettmusik, utan att man tagit någon av de otaliga gavotter, som existera, och lagt in i operan.¹

Efter premiären den 11 maj 1835 var det av Stockholms tidningar endast Aftonbladet, som ägnade »Fronddörerna» en recension. Tidningen erkände² till en början, att musiken var »mycket väl utarbetad på bredden, det vill säga i harmoni och instrumentering». Därefter kastade sig recensenten utan vidare över — Beethoven, 1830-talets Stockholmskritikers stora musikaliska buse, och i anslutning till en avbasning av denne visserligen »utomordentliga» men »med sina mjeltsjuka grubblerier» obegripliga kompositör fick »Fronddörernas» tonsättare veta, att »det är denna böjelse för det sökta, det studerade, det underliga, som vi hafve att förebrå Hr L. Det bisarra är alldeles icke liktydigt med det genialiska . . .», och ansåg kritikern, att det hela, »oaktadt flera verkliga vackra saker, ett par rätt dramatiska partier om också till en del imiterade, några, om än förunderligt klifvande, likväl temligen sångbara melodier», var så beskaffat, »att man måste höra det tre, fyra gånger för att få någon reda på det».

Förgrymmad över denna recension tog E. G. Geijer sin vän i försvar i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning.³ »Nu är vår oförgripliga tanke», skrev han, »att musiken till *Fronddörerna* har så mycket verkliga och hög grad *förträffligt*, att detta, åtminstone hos oss, öfverljud allt hvad som skulle kunna anmärkas emot den. Dess fel, om man så vill, är att ej vara nog *populär*. Låt vara! Vi äro ej bland dem som räkna *detta* till dess förtjenster. Men det är ett fel, som hvarken kommer af sökt lärdom eller af brist på melodier. Här är snarare en musik som ger för mycket, vida mer än man är van att på en gång emotaga. — Hvilken torka! ropar denne *connaissanceur*⁴ — och står midt i ett blixtrande musikaliskt störtregn. Denna musik har ett öfverflöd af lif och rörelse, en lekande, rik naturlig gång och

¹ Stockholms Dagblads anmärkning i sin recension (20 september 1898) är i så fall föga smickrande för kompositören: »en särdeles originell balettmusik med en gavott, som kan räknas till det bästa i operan».

² 19 maj 1835.

³ Nr 21, 1835.

⁴ =Aftonbladets recensent.

lika ypperliga som osökta dramatiska effekter: allt (i synnerhet nu för tiden) sällsynta egenskaper.»

Den av Lindblad så föga uppskattade recensionen av J. M. Rosén i Tidning för Teater och Musik, tillkom först efter det att en insändare i Dagl. Allehanda¹ påpekat det egendomliga i att »Fronddörerna» icke recenserats vare sig i denna tidning eller i facktidskriften. Insändaren uttryckte också sitt ogillande av Aftonbladets recension och menade, att det tycktes vara »Hr Lindblads studium af de *gamla* Mästarnas musik, och hans åsidosättande af det tralleralla, det koketteri och de halsbrytande löpningar, hvilka utmärka de moderna Tonsättarna, som icke gör honom väl anskrifven hos dessa musikaliska Sprätthökar . . .» Det Rosén huvudsakligast hade emot Lindblads opera² var, »att den lider af allt för stor brist på *melodier*. — Idéerna saknas icke men de äro öfver allt fragmenter. Operan är intressant; man hör den gerna, men sedan man hört den, vet man icke hvad man hört.» Vidare fann icke Rosén i »Fronddörerna» »dessa helgutna harmonier, hvilka så mäktigt höja själen och med deras lugna rörelser än vagga den fram; som man i en lätt gondol sväfvat fram öfver en lugn vattenyta, än med högt häfd barm kasta känslan på det stormupprörda hafvet.» (!) I det följande av recensionen blir avrättningen så fullständig som möjligt: sången har enligt recensenten fått en alltför underordnad plats, operan saknar dessutom både rytm och originalitet.

Slutligen inflöt den av Lindblad nämnda av »några musikvänner i förening arrangerade» kritiken i Dagl. Allehanda i mars 1836.³ »Vi, som teckna dessa rader», hette det, »måste blygsamt bekänna, att denna Musik på oss slagit an.» I den första artikeln påpekas sedan bl. a., huru »man i Musiken till Fronddörerna saknat känsla, värma, stora Idéer, och Gud vet hvad; icke besinnandes, att det finnes i denna musik af allt detta jemnt så mycket som ämnet tillåtit, och kanske ändå något öfverskott.» I den andra artikeln slår man fast, att Lindblad som tonsättare »har i vår tanka en tillräckligt nuancerad och från andra skild karakter. Denna karakter, i hög grad liflig, frisk, etherisk,

¹ 16 februari 1836.

² Tidning för Teater och Musik 1836, nr 12, 20 februari.

³ 4 mars och 10 mars 1836.

mindre pathetisk och öm än poetisk och fin, mindre sentimental än sensibel, skulle man vilja, såsom motsats emot en mera glödande känsla, beteckna med epithetet *sanguinisk*.» («Hvilken misère!» sade Lindblad.¹⁾

Frånvaron av melodier, som lätt kunde fastna i åhörarens minne, var tydligen något som både vänner och fiender drivits att taga ställning till, vilket är förklarligt i en tid, vars musikaliska ideal hette: den enkla visan.

År 1860 är kritiken övervägande välvilligt stämd. Aftonbladet t. ex., som 1835 bjöd på en så missljudande recension, menar nu,² att »Frondörernas» »musikaliska innehåll utan tvifvel både till kvalitet och qvantitet öfvergår många operabetitlade stycken. Att den särdeles smakfulla och dramatiska musiken gjorde ett ganska angenämt intryck på åhörarne visade sig i det ovanligt gynnsamma emottagande stycket rönt, då talrika bifallsyttringar aflöste hvarandra under hela aftonen.»

År 1898 slutligen har kritiken fått en bättre historisk blick på musiken till »Frondörerna», även om man i vissa hänseenden — som så ofta i tidningskritik — uttalar kontradiktoriska motsatser. Ord och Bild³ anser sålunda musiken »klassiskt fin och förnäm ställvis dessutom Lindbladskt melodiös», medan t. ex. Peterson-Berger i Dagens Nyheter⁴ finner den vara »utan något Lindbladskt drag och dessutom af en art som på sin höjd karakteriserar en och annan detalj, men icke förklarar och fördjupar handlingen, utan blott uppehåller med sina välmenta men enformiga utgjutelser.» Alla äro fortfarande överens om, att texten är högst opassande till musikalisk komposition.

Detta sista har förut framhållits, och vi måste hålla det fast i minnet, när vi gå att konstatera det märkliga i att Lindblad, som i sina lieder kunde i romantiskt manér vara nog så dramatisk, i sin opera ofta står så fjärran från musikalisk-dramatisk karakterisering. Musiken är — som av så många recensenter framhållits — väl utarbetad, käck och välklingande, men dess förhållande till texten ofta löst och föga välgrundat. Deklamationen är icke alltid den bästa, t. ex.:

¹ Se ovan sid. 112.

² 3 december 1860.

³ Nr 9, oktober 1898.

⁴ 20 september 1898.

Ur nr 5.

körerna kunna vara ganska uttryckslösa:

Ur nr 8.

Men detta är ingen regel! Duetten mellan Hertiginnan och Georgette i tredje akten är t. ex. en sannskyldig pärla, ett stycke fyllt av Mozarts skälmskhet och grace: (se notexempel ur nr 15) och duetten med kör i andra akten (nr 13) tolkar fint den spända situationen, då frondörerna finna sig förrådda: (se nästa sida).

Inte ens i romanterna, där man kan tycka att liedkompositören Lindblad bort känna sig hemma, finner man liedernas Lindblad. Av den djärve harmoniskt nydanande unge kompositör, som vi möta i de första liederna av år 1824 och i folkvisbearbetningarna i »Der Nordensaal» 1826, märkes intet. I de första takterna av Didiers romans i första akten (nr 2) slår visserligen emot oss en doft av vaknande musikalisk romantik:

Ur nr 2.

ning till, och det gives företeelser i denna samma operahistoria, som stå på ett betydligt lägre plan.

I den första grämelsen över »Fronddörernas» nederlag i maj 1835 och i en viss iver att rehabilitera sig sökte Lindblad efter ett nytt och bättre ämne till en opera. Redan på sommaren samma år meddelar hans hustru (i ett brev till Malla Silfverstolpe dat. 24 juli¹), att han fått en text av C. J. L. Almquist: »Adolf har fått ett genialiskt operaämne af Almqvist och är däråt glad som ett barn och har redan åtskilliga småbitar färdiga som vi inbilla oss skola bli mycket populära. Han är nu så upptagen af detta, att han knapt hvarken hör eller ser.» Men Lindblads entusiasm synes snart nog ha svalnat. Fem år senare nämner Malla Silfverstolpe ännu Almquists »Den blå fanan» — ty det var den, som åsyftades i Sophie Lindblads brev — operaämne.² Samtidigt arbetade hon själv på att få fram något för Lindblad inspirerande: »Försök att få ett operaämne af novellen »Clara Montgomery».³ Ett par anteckningar i fru Silfverstolpes dagbok från 1839³ röja, att Lindblad redan då åter sökte efter operastoff: »Adolf kom upp till mig, läste ett opera-projekt — afbruten af besökande.»

Bland handlingar, manuskript m. m. om och av Lindblad i fru A. Casparssons ägo, har jag påträffat några lösa skisser av Lindblads hand, som uppenbarligen hänföra sig till Almquists operautkast, då detta ännu icke var färdigt utarbetat, och som måhända äro identiska med de av Sophie Lindblad nämnda småbitarna. De handlande personerna i dessa utkast äro desamma, som åtefinnas i »Den blå fanan» (Almquist, Saml. skrifter, XVII), men deras repliskifte står icke att återfinna där, på så när som Graziosos första replik (Akt I, Sc. 1): »Farväl mitt stolta hof med all din prakt, hvars bojor blott min ande trycka» o. s. v. Alltsammans bär dock till den grad det lösa utkastets prägel, att det icke lönar sig att närmare intressera sig därför, i synnerhet som dessa skisser på intet sätt kunna kasta någon ny belysning

¹ Äges av kamrer Pettersson.

² M. Grandinsons utdrag. — Jmf. f. ö. det ovan (sid. 112) citerade brevuttalandet i februari 1836: »Jag skulle vara lycklig om jag hade ett bättre och nytt ämne att sätta musik till. Jag skulle genast gå till verket.» Redan då betraktade han tydligen icke »Den blå fanan» som »bättre och nytt ämne».

³ Den 28 maj och 30 maj; M. Grandinsons utdrag.

över Lindblads tonsättaregärning. Det kan dock nämnas, att en textskiss av Lindblads hand tyder på, att han själv sökt utarbeta något av Almquists uppslag. De även i Almquists fullbordade libretto förekommande personerna Lirimon och Lala mötas i det Lindbladiska utkastet, fråga varandra i en duett var de hållit till under den tid de varit åtskilda, varefter Lirimon i en romans beskriver sina öden:

»Ack Lala! Öfver berg och dalar
Min fot har smugit sig så lätt.
I låga kojor, höga salar
Jag sökt att trösta menskors ätt.
Du vet att deras hårda öden
Beständigt drar till dem min stig
Ty alltid sorgerna och nöden
Ha gått förut och röjt för mig.»

Till detta avsnitt finnes en skiss till tonsättning, det är allt, och även för texten synes Lindblad — förklarligt nog — ha tappat intresset, ty fragmentet avbryter efter ytterligare några Lirimons upphöjda karaktär belysande rader.

Ett brev från Fredrika Bremer till Lindblad dat. 25 augusti 1837 lyder:¹

»Fördom hette det: efter berget ej vill komma till Mahomet får väl Mahomet lof att gå till berget! Nu säger jag: efter Mahomet ej vill komma till berget får väl berget lof att gå till Mahomet! eller: efter A. Lindblad ej vill komma till operan, får väl operan komma till A. Lindblad. Men bästa herr Lindblad! gå ändå några steg för den uppståndna »Undines» skull! Hon väntar här i huset n:r 5 på Norrlandsgatan kl. mellan fem och sex i eftermiddag. Hon vill ändå icke låta begravas sig: hon vill lefva i poesi och musik!

— — — Undine — få se hur det går med henne! Jag kan ej släppa tron, att ämnet är bra (och passande för den kompositör vi veta) och min tanke också, men känner, att framställningen fordrar flera förändringar.»

Detta är allt vi veta om »Undine», som tydligen aldrig kom att leva i poesi och musik utan i stället lät begrava sig. Fredrika Bremer började då utarbeta en ny opera med namnet »Blenda», och hennes brev till kompositören i detta ämne vittna om stort intresse, åtminstone från författarinnans sida. Den 22 oktober 1841 hade hon fjärde akten färdig: »Bästa herr Lindblad! Jag

¹ Brev till A. F. Lindblad, utg. av M. Grandinson, sid. 136.

sänder Er i dag fjärde akten af Blenda, som jag först utfört enligt min gamla vana, att vid kompositioner begynna vid slutet. Jag ville äfven se huru denna tvistiga, kvistiga och viktiga akt tog sig ut, och jag kunde nu skrifva ett långt kommentar till den och öfver den nödvändiga utvecklingen af Blendas sinnestämning och slut: men jag lämnar till Er känsla att hjälpa mig däri. Bästa kommentar och förklaring blir i alla fall Jenny Linds spel, hvilken jag jämt ser för mig i dessa scener, och som jag är säker skall utföra dem så, att man skall både rysa och smälta n. b. med hjälp af vår utmärkte kompositörs musik.» Längre fram i brevet påpekar hon, att hon »icke rätt förstår hvad som passar för den musikaliska rytmen och förnuftigheten, och att verserna förefalla som puppor färdiga att undergå förvandling. Bryt deras skal och ringar och sätt vingar till dem, bästa herr Lindblad, hur Ni vill och kan!»¹ Den 19 november lämnar Fredrika Bremer andra akten till »Blenda».² Hon ursäktar alltjämt sin dåliga vers: »Jag har ren erkänt min oförmåga att rimma, och den är förökad genom känslan att gå i mörkret, och icke veta om hvad jag skrifver duger i afseende på il Maestro Signore Musik, hvars ödmjuka tjänarinna och tjänarinnas trasa mitt skrifveri här endast vill vara, lycklig om hon blott förstod sin nådiga herres behag.»³

Tonsättaren delade tydligen icke textförfattarinnans entusiasm, och det är ju bekant, att Lindblad vid denna tid ägde ett intresse, som knappast lämnade rum för något annat, nämligen Jenny Lind. Och när han i april 1842 stod i begrepp att resa till Paris, dit Jenny Lind tidigare farit, taga Fredrika Bremer och »Blenda» avsked med orden: »Vår utmärkte kompositör A. Lindblad» reste utan operalibretto, utan afsked till sin »operaskrädderska», hvilket tör hända är så godt som ett afsked åt henne. Må vara! Jag tror uppriktigt, att hon i grunden icke förtjänar annat, som *sådan*...»⁴

Detta innebar också ett avsked mellan Adolf Fredrik Lindblad och hans operakomposition.

¹ Brev till A. F. Lindblad, sid. 137.

² Brev till A. F. Lindblad, sid. 138.

³ Brev till A. F. Lindblad, sid. 139.

⁴ Brev till A. F. Lindblad, sid. 142.

ANTIK OCH MEDELTID I KYRKOMUSIKEN

AV CARL-ALLAN MOBERG (Uppsala)

Vår tid, som upplever de väldigaste omkastningar på alla områden av tillvaron, sociala, politiska och kulturella, och som sett en epok obönhörligen avslutad genom världskrigets dystra skiljelinje, kanske förmår hysa större förståelse för betydelsen av de rent psykologiska faktorerna i den unga kristendomens kamp mot hednisk kultur, än man tidigare gjort i framställningen av detta skede. De äro ej minst viktiga för den musikkforskare som har sina huvudintressen förlagda till äldre perioder av vår tonkonsts historia och som åter och åter måste vända tillbaka till denna brytningstid, då förutsättningarna för vår västerländska musik skapades, för att fråga sig *vad* som skedde i det som läroböckerna för länge sedan synas ha utrett.

Efterföljande rader vilja icke göra anspråk på att leda diskussionen om detta kardinalproblem in på nya vägar genom att framlägga några, för internationell forskning okända, fynd. Fastmera ligger det mig om hjärtat att söka ge läsaren en sammanträngd bild av, huru några ledande personligheter inom äldre och nyare musikkforskning bedömt situationen och vilka slutsatser man kan dra av deras behandlingsmetod. En hänvisning till några av de gamla standardverken inom ämnet är f. ö. så mycket nödvändigare, som ytterst få svenska forskare ha tillgång till dem, och de ingalunda spelat ut sin roll i den vetenskapliga diskussionen.¹ Mätte de ej alldeles försvinna från synkretsen hos dem av den nya generationen i vårt land som på allvar ägna sig åt musikkforskning.

I.

Det vetenskapliga intresset för sambandet mellan antik och medeltida musikkultur har egentligen ej något alltför smickrande ursprung. Man kan nämligen säga, att humanisternas kritiklusta gent

¹ Jfr Ingemar Dürings berättigade erinringar om de betänkliga luckorna i svenska bibliotek på detta område! (Ptolemaios und Porphyrios über die Musik, Göteborgs högskolas årsskrift XL, 1934: 1, s. 8, fotnot 1.)